

MÜNŞEAT

eserlerin pratiğe dönük olduğunu daha adında ortaya koymaktadır. Sahaf el-Hâc Nûri Efendi'nin derlediği ve devrin padişahı Sultan Abdülaziz'e ithafen *Münşeât-ı Aziziyye fi âsâr-ı Osmâniyye* adını verdiği iki ciltlik eseriyle (I, İstanbul 1292; II, 1286) Manastırlı Mehmed Rifat'ın *Nûzhetü'l-Münşeât* (İstanbul 1285) ve *Zübdetü'l-Münşeâtı* (İstanbul 1300) bu grupta zikredilmesi gereken eserlerdir.

6. Şair Zaîfî Pîr Mehmed'in *Münşeât-ı Mevlânâ Zaîfî'si* gibi çoğu aynı kişinin divanı ile bir arada bulunan (TSMK, Revan Köşkü, nr. 822, vr. 184^b-194^b, müellif hattı) belirli sayıdaki mektuplardan ibaret eserler. Bunlara Ebûbekir Rifat'ın, oğlu tarafından neşredilen *Münşeât ve Dîvân-ı Rif'at Efendi* ile (Bulak 1254) Trabzonlu Emin Hilmi Efendi'nin *Divan ve Münşeâtı* (Trabzon 1293), Ziver Paşa'nın *Âsâr-ı Ziver Paşa Divan ve Münşeâtı* (Bursa 1313) gibi örnekleri de ilâve etmek gerekir.

Münşeâtlar öncelikle edebiyat ve tarih çalışmaları bakımından kaynak eser niteliği taşımaktadır. Ancak münşeât kelimesi özellikle Tanzimat'tan sonra yazışma şekillerini öğreten ders kitaplarına ad olmaya başlayınca hukuk ve askerlik gibi alanlarda yapılacak yazışmaların kural ve örneklerini içine alan kitaplar için de bu isim kullanılmıştır. Muhyiddin Bey'in *Münşeât ve Muâmelât-ı Askeriyye* (Edirne 1308), Türkzâde Hâfız Mehmed Ziyâeddin'in *Münşeât ve Muâmelât-ı Umûmiyye yâhud Mükemmel ve Mufasssal İnşâ-yı Mülki ve Askerî* ile (İstanbul 1314) Hasan Hıfzı'nın *Münşeât-ı Hukûk* (İstanbul 1300) ve Abdülhad Nûri'nin *Münşeât-ı Kavânin* (İstanbul 1305) gibi belli bir alana ait yazışma kural ve örneklerini toplayan mecmualar bu tip eserlere örnektir. Ahmed Erib'in *Hanımlara Münşeâtı* ise (İstanbul 1309) daha farklı bir çalışmadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *Mevzûâtü'l-ulûm*, I, 250-255; *Keşfü'z-zunûn*, I, 181; II, 1860-1861; Diyarbekirli Said Paşa, *Mizânü'l-edeb*, İstanbul 1305, s. 219-240; Yahyâ b. Mehmed el-Kâtib, *Menâhicü'l-inşâ* (nşr. Şinasi Tekin), Roxbury 1971, s. 5-17; Osman Turan, *Türkiye Selçukluların Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1958, s. 22-24; Özege, *Katalog*, II, 731-732; III, 1263-1265, 1342; V, 2134; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri I: Belâgat*, Ankara 1980, s. 46-54; İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tacî-zâde Ca'fer Çelebi, with a Critical Edition of his Divân*, İstanbul 1983, s. LXV-LXIX; Ağah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1984, I, 113-116; Bekir Küçüköğlü, "Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatîk Semineri: 30 Nisan - 2 Mayıs 1986 Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 169-176; Mübahat S. Küçüköğlü, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatîk)*, İstanbul 1994, s. 100, 160, 174-175, 221-222; a.mlf., "Mektup", *DİA*, XXIX, 18-21; İ. Çetin Derdiyok, "Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği", *Osmanlı*, Ankara 1999, IX, 731-733; Muhammed Hânî, "Münşeât", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1381 hş., II, 1278-1279; Mehmed Altay Köymen, "Selçuklu Devri Kaynaklarına Dair Araştırmalar I: Büyük Selçuklu İmparatorluğu Devrine Ait Münşeât Mecmuaları", *DTCFD*, VIII/4 (1951), s. 538-648; Müeyyed Sâbitî, "Nâme-hâ-yı Târîhî", *Ferheng-i İrân-zemîn*, V, Tahran 1336, s. 16-22; Feriye Abdullah Tansel, "Türk Edebiyatında Mektup", *Tercüme*, XVI/77-80, Ankara 1964, s. 386-390; Orhan Şaik Gökyay, "Tanzimat Dönemine Değin Mektup", *TDL*, sy. 274 (1974), s. 17-19; Kemal Demiryay, "Tanzimattan Günümüze Değin Mektup", a.e., sy. 274 (1974), s. 88-96; İbrahim Kutluk, "Münşeâtlar ve Günümüze Dek Gelen Mektup Betikleri Üzerine", a.e., sy. 274 (1974), s. 367-378; V. L. Ménage, "The Gül-i Sad-Berg of Mesîhi", *Osm.Ar.*, VII-VIII (1988), s. 11-32; Halil İnalıc, "Sikâyet Hakkı: 'Arz-ı Hâl ve 'Arz-ı Mazhar'lar", a.e., VII-VIII (1988), s. 33-54; a.mlf., "Reis-ül-Küttâb", *İA*, IX, 677-680; Christine Woodhead, "Ottoman İnşa and Art of Letter-Writing: Influences upon the Career of the Nişancı and Prose Stylist Okçuzade (d. 1630)", *Osm.Ar.*, VII-VIII (1988), s. 143-159; Halil İbrahim Haksever, "Münşeât Mecmuaları ve Edebiyat Tarihimiz İçin Önemi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1, Afyon 1998, s. 73-86; a.mlf., "Münşeât Mecmualarında 'Sebeb-i Te'lif'", a.e., sy. 3 (1999), s. 55-64; Pakalın, II, 620; Dihhudâ,

Luğatnâme (Muîn), XIII, 19117; M. Tayyib Gökilgin, "Nişancı", *İA*, IX, 301; Ömer Faruk Akün, "Sarı Abdullah", a.e., X, 218; a.mlf., "Âli Mustafa Efendi", *DİA*, II, 420; H. R. Roemer, "İnşâ", *El²* (İng.), III, 1241-1244; Jürgen Paul, "Enşâ", *Elr.*, VIII, 455-457; Günay Kut, "Ahmed-i Dâî", *DİA*, II, 57; Celia J. Kerslake, "Celâlzâde Mustafa Çelebi", a.e., VII, 260-261; Mustafa Uzun, "İnşâ", a.e., XXII, 338-339; M. Orhan Okay, "Mektup", a.e., XXIX, 17-18; Reşat Öngören, "Mektup", a.e., XXIX, 21-23; Mine Mengi, "Mesîhi", a.e., XXIX, 313.

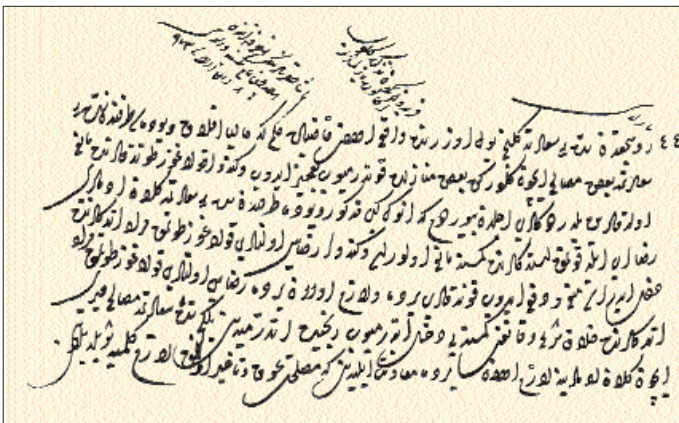
☞ MUSTAFA UZUN

MÜNŞEÂTÜ'S-SELÂTİN
(منشآت السلاطين)

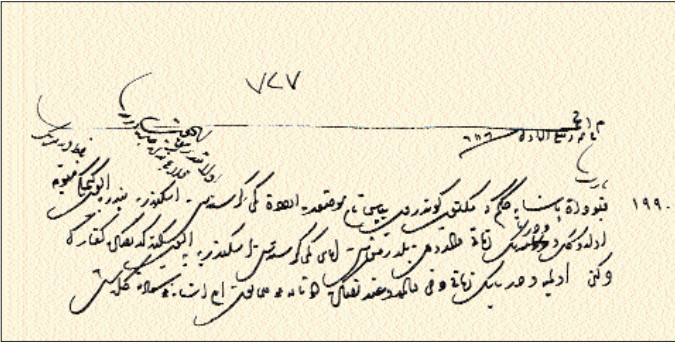
Feridun Ahmed Bey'in
(ö. 991/1583)

hükümdar mektupları ile
ferman, berat, fetihnâme vb.
sûretlerini topladığı eseri.

Uzun yıllar Osmanlı bürokrasisinde görev yapan ve önemli memuriyetlerde bulunan Feridun Ahmed Bey'in en dikkat çekici çalışması olan eser münşeât türünün alanındaki en büyük derlemesidir. Kitabın adı ebced hesabıyla telifinin sona erdiği 982 (1574) yılına tekabül eder. Müellif bu derlemeyi niçin yaptığını eserin başında uzun uzadıya anlatır. Öncelikle belâgat, inşâ ve kitâbetin öneminden, kalem sahiplerinin daima hükümdar iltifatlarına mazhar olduğundan söz edip saltanatın kılıcsız, kılıç ehlinin de kitapsız şekillenemeyeceğini söyler ve Süleyman peygamberin kâtibi Âsaf b. Berahyâ'yı örnek gösterir. Hz. Peygamber'in kitâbeti kılıça karşılaştırdığını ve kalemî üstün tuttuğunu, kendisinin de muhtasaran topladığı resmî yazıları bir şükran olarak padişaha sunmak istediğini belirtir. Ona göre daha önceki reisülküttâbların *Dîvân-ı Hümayun*'dan çıkan ferman sûretlerini yazmada ihmal göstermeleri bu önemli yazıların zamanla unutulmasına yol açmış ve devlet işlerinde ciddi problemler ortaya çıkmıştır. Müellif, söz konusu karışıklıklara son vermek için kendi reisülküttâblığı zamanında bir müsvedde defteri oluşturulduğunu ve padişah fermanlarının buraya kaydedildiğini söyler. Bununla beraber Osmanlı padişahlarının mektuplarının, bunlara gelen cevapların, fetihnâme ve zafernâmelerin *Dîvân-ı Hümayun* ve nişancı kayıtlarında bulunmasının da büyük kayıp olduğuna işaret eder. Zira, "Sultanların sözleri sözlerin sultanıdır", dolayısıyla bu değerli yazıların unutulup gitmesine göz yummamak gerekir. Buna bağlı olarak münşilerin çalışmaları da kaybolmakta, ayrıca her asrın hususi ifade tarzına göre eski ibarelerle

Feridun
Ahmet Bey'den
gelen
tezkireye
göre yazılmış
bir hüküm
(BA, MD, nr. 5,
s. 184, bk. 449)

Feridun
Ahmed Bey
hattıyla
yazılmış
bir hüküm
(BA, MD, nr. 7,
s. 727, hk. 1990)

Yeni istihlamların farklılığı bilinmemektedir. Müellif bu sebeple, gençliğinden beri topladığı Arapça, Farsça ve Türkçe resmî mektuplardan Osmanlı hânedanına ait olanları her padişah devrine göre derleyip tek cilt haline getirdiğini belirtir. Rüyasında II. Murad'dan II. Selim'e kadar Osmanlı padişahlarını toplu halde gördüğünü söyleyen müellif, özellikle Kanûnî Sultan Süleyman'ın teveccühlerine mazhariyetinden bahseder ve rüyasını bu hayırlı hizmetine yorar. İki ay sonra 3 Ramazan 981'de (27 Aralık 1573) nişancılık makamına terfi ettirilince mektup toplamayı sürdürür ve eserini tamamlayarak Sokullu Mehmed Paşa aracılığıyla III. Murad'a takdim eder. Fakat çağdaşı Selânikî Mustafa Efendi'nin kaydettiğine göre bu benzersiz eser pek itibar görmemiştir (Tarih, I, 110). Bundan da *Münşeât*'in padişah tarafından makbul tutulmadığı anlaşılmaktadır. Kendi ifadesine göre ise Sultan Murad iltifatlarını esirgememiş, 300 yıllık mektupların tedvini herkesi memnun etmiş, ancak hünerden nasipsiz bazı hasetçiler bunu beğenmeyip büyük meşakkatlerle toplanan mektuplar için, "Eski münşilerin mektuplarını bulup tertip eylemede ne vardır?" demişlerdir.

Münşeât'in baş tarafında Osmanlı Devleti'nde kullanılan vüzerâ, ümerâ, ulemâ vb. ne dair elkâb örneklerini veren müellif eserinin dîbâcesinden sonra *Miftâh-ı Cennet* adlı ahlâkî risâlesini derceder. Adı yine ebced hesabıyla telif tarihi olan 982 (1574) yılına tekabül eden ve rakiplerine cevap olarak yazıldığı anlaşılan bu küçük risâlede dedikodunun zararlarını ve kötü kişilerin sıfatlarını anlatarak kendisinin bu kişilerle karşılaştığını ve çok zarar gördüğünü, *Dîvân-ı Hümayun*'da çalışırken birden ilham gelip *Miftâh-ı Cennet*'i yazdığını ifade eder. Sekiz bölüm halindeki risâlede Feridun Bey müminin vasıfları, sâlih ve müslih halleri, siddik kişilerin hasletleri, ahde vefâ ve sır saklamanın önemi, nifak ve şikak erbabı, hasetçi ve müfsitler, iki yüzlü giybetçiler ve yalancılarla mürâiler

hakkında kısa açıklamalarda bulunur. *Münşeâtü's-selâtin*, Asr-ı saâdet'ten Hulefâ-yi Râşidîn'e kadar Hz. Peygamber'in gönderdiği mektuplardan birkaçının metniyle başlar. Ardından dört halifenin bazı mektuplarına ve bunlara gelen cevaplara yer verilip Osmanlı padişahlarına geçilir.

Selânikî tarafından 1880 belgeyi ihtiva ettiği belirtilen *Münşeât*'ın (a.g.e., a.y.) iki baskısı yapılmıştır. Birinci neşir kırk biri İslâmiyet'in başlangıç dönemiyle ilgili 735 belgeyi, ikincisi, Arapça ve Farsça belgelerin Türkçe tercümelemlerinin de verilmesiyle ayrıca 100'ü aşkın belgeyi ihtiva eder. Eserin bu son baskısı eklenen belgelerle iki büyük cilde ulaşmıştır (aş. bk.) (Osman Gazi dönemiyle ilgili mektuplar ikinci baskının I. cildinin 48-65, Orhan Gazi devrine ait olanlar 66-87, I. Murad dönemi yazışmaları 87-113, Yıldırım Bayezid dönemi 113-143, Çelebi Sultan Mehmed devri 145-166, II. Murad dönemi 166-220, Fâtih Sultan Mehmed devri 221-290, II. Bayezid dönemi 290-368, Yavuz Sultan Selim devri 368-500, Kanûnî Sultan Süleyman dönemi 500-535. sayfaları arasındadır. Bu dönem II. cildin 87. sayfasına kadar devam eder. II. Selim devri yazışmaları II. cildin 87-100. sayfalarıdır). Eserin sonuna III. Murad zamanında yazılmış, Mısır'da arazi tasarrufuyla ilgili uzunca bir yazı ilâve edilmiştir. Yavuz Sultan Selim devri içinde Haydar Çelebi tarafından tutulan İran ve Mısır seferlerinin rûznâmeleri, Kanûnî dönemi belgeleri içinde de bu padişahın seferlerinin rûznâmeleri vardır.

Münşeâtü's-selâtin'de yer alan ilk üç Osmanlı padişahı dönemi yazışmalarıyla ilgili şüpheler ilk defa Friedrich von Kraeizt-Graifenhorst tarafından ortaya atılmışsa da Kraeizt-Graifenhorst bu devir belgelerinin sahteliği meselesinde temkinlidir. Ona göre Feridun Bey çeşitli defterhânelerden topladığı evrakı eski dil üzere aynen almayı muhtemelen kendi zamanının diline uydurmuştur. Zira III. Murad dönemi gibi Osmanlı edebiyatının al-

tın çağından sonra gelen dönemde Feridun Bey'in edebî mahfillere dahil olmaması düşünülemez. O devirde Osmanlılar'ın ilk dönemindeki Türkçe (Eski Anadolu Türkçesi) hakir görülmüştür. Edip ve şairler eserlerinde Arapça ve Farsça karışımı bir dil kullanmışlardır. Bu yüzden Feridun Bey de padişaha ithaf ettiği eserini asrının diline uydurmuş olmalıdır (TOEM, V/28 [1330], s. 242). Ardından Mükrimin Halil (Yınacı) bu yıllara ait belgelerin, XII. yüzyılda Hârizmşah Sultanı Alâeddin Tekiş zamanında divanda münşilik yapan Muhammed b. Müeyyed el-Bağdâdî'nin *et-Tevessül ile't-teressül* (Tahran 1315) adlı münşeât mecmuasındaki mektupların başlıkları ile kişi ve yer isimlerinin değiştirilerek XVI. yüzyıl üslûp ve ifadesiyle yazılmış olduğuna dair kuvvetli deliller ileri sürmüştür. Kitaptaki menşurların tarihlerine dikkat çeken Mükrimin Halil bunların muhtevalarının tarihî gerçeklere uymadığına ileri sürmüş ve Feridun Bey'in bu mektuplara Kanûnî Sultan Süleyman devrinin sanatlı üslûbuyla cevaplar uydurduğunu söylemiştir (bk. bibl.). Daha sonra A. A. Olesnicki, Kosova savaşlarıyla ilgili belgelerin de aynı nitelikte olabileceğini, Franz Babinger de Bulgaristan'da Osmanlı iler-

Münşeâtü's-selâtin'in ilk sayfası (İstanbul 1274)

MÜNŞEÂTÜ'S-SELÂTİN

leyişiyle alâkalı eserinde Sofya'nın zaptına dair belgelerin sahte olduğunu öne sürmüştür. Paul Wittek de Evrenos Bey hakkındaki beratın otantikliğine itiraz etmiştir. Kemal Edip Kürkçüoğlu ise Kanûnî'nin Bâli Bey'e gönderdiği hatt-ı hümayunun *Münşeâtü's-selâtin*'de (I, 87-89) I. Murad tarafından Gazi Evrenos Bey'e gönderilmiş gibi gösterildiğini belirtmiştir (*DTCFD*, VIII/3 [1950], s. 327). Son olarak ilk üç padişah dönemiyle ilgili araştırmasında Irène Beldiceanu, *Münşeât*'in tamamı üzerinde derinlemesine bir inceleme yapılmadığını ve belgelerin asıllarının da elde bulunmadığını belirterek bütün mektupların sahte olmadığını, diğer münşeât mecmuaları incelenmeden bu meselelerin çözümlenemeyeceğini ifade etmiştir (*Resherches sur les actes*, s. 43-50).

Çeşitli kütüphanelerde yazmaları bulunan eser *Mecmûa-i Münşeâtü's-selâtin* ve *Feridun Bey Münşeâtı* adlarıyla iki defa basılmıştır (I-II, İstanbul 1264-1265; İstanbul 1274-1275). İkinci baskısı ilk tab'ından daha mükemmeldir. L. M. Langles, Paris nüshasına dayanıp seksen sekiz belgeyi yayımlamış, M. Wickerhauser de yine eserinde bazı seçmeler yaparak kısmı bir neşirde bulunmuş (Viyanâ 1853), Halil Ethem Bey ise sadece Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi bölümünü Almanca'ya çevirip "Deutsche Orient-Bücherei" dizisinde *Tagebuch der ägyptischen Expedition des Sultans Selim I. aus Feriduns Sammlung der Staatschriften* adıyla neşretmiştir (Weimar 1916).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 7, s. 290, hk. 823; s. 291, hk. 826; s. 314, hk. 901; Feridun Bey, *Münşeât*, I-II; Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 110; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 336-337; *Seftnetü'r-rüesâ*, s. 12 vd.; Hammer (Atâ Bey), I, 34; *Osmanlı Müellifleri*, II, 363-364; B. Djaković, "Sbornik na Feridun Bej", *Godišnik na Narodna Biblioteka* (Plovdiv 1922), Sofia 1924, s. 191-199; K. Holter, "Studien zu Ahmed Feridun's Münşeât es-selatin", *Mitteilungen des österreichhischen Institus für Geschichtsforschung*, Innsbruck 1939, XIV, 429-451; A. A. Olesnicki, "Dva turska falsifikata XVI stoljeća o kosovskom boju", *Sertu Hoffilleriana*, Zagreb 1940, s. 495-527; Fr. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14-15 Jahrhundert)*, Münch-Vienne 1944; Babinger (Üçok), s. 118-120; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 423-424; I. Beldiceanu-Steinherr, *Recherches sur les actes des règnes des sultans Osman, Orhan et Murad I*, Monachii 1967, s. 43-50 (tanıtımı için bk. BSOAS, XXXIV [1971], s. 153-155); Da-nişmend, *Kronoloji*², III, 5-6; Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s. 113; Abdülkadir Özcan, "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i", *Prof. Dr. Ramazan Şeşen'e Armağan*, İstanbul 2005, s. 51-66; a.mlf., "Feridun Ahmed Bey", *DİA*, XII, 396-397;

Fr. von Kraelitz, "İlk Osmanlı Padişahlarının İdar Etmis Oldukları Bazı Beratlar", *TOEM*, V/28 (1330), s. 242-243; Osman Ferid, "Evrenos Bey Hanedanına Aid Temliknâme-i Hümayun", a.e., V/31 (1331), s. 432-438; Mükrimin Halil, "Feridun Bey Münşeâtı", a.e., XI-XIII/62-77 (1337), s. 161-166; XIV/1 (1340), s. 37-46; XIV/2 (1340), s. 95-104; XIV/4 (1340), s. 216-226; H. Akay, "İlk Osmanlı Padişahlara Ait Dört Berat", *Kaynak*, sy. 95, Balıkesir 1940, s. 421-427; Kemal Edip Kürkçüoğlu, "Münşeâtü's-selâtin'e Dair Kısa bir Not", *DTCFD*, VIII/3 (1950), s. 327; J. H. Mordtman, "Feridun Bey", *İA*, IV, 569-570; a.mlf. - [V. L. Ménage], "Feridun Beg", *EP* (Fr.), II, 901-902; "Münşeâtü's-selâtin", *TDEA*, VI, 474-475.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MÜNŞİ

(المنشى)

(ö. 1001/1592)

Osmanlı âlimi, müfessir ve edip.

Manisa'nın Akhisar kazasında doğdu. Asıl adı Muhyiddin Mehmed, babasının adı Bedreddin'dir. Cemâleddin lakabı ve Saruhânî, Akhisârî nisbeleriyle de anılmış, muhtemelen Türk, Arap ve Fars edebiyatlarına vukufu ve bu dillerde edebî risâleler kaleme alması sebebiyle "Münşî" diye meşhur olmuştur. Kâtib Çelebi onu Mevlânâ (*Keşfü'z-zunûn*, I, 459), Evliya Çelebi ise Rum Mollası ve Medine Mollası diye zikretmiştir. Kendisinden Mevlânâ Mehmed Aydınî diye söz eden Naîmâ onu Bedreddin b. Mahmud Efendi Aydınî ile (*Osmanlı Müellifleri*, I, 252) karıştırmış olmalıdır. Münşî ilk öğrenimini Akhisar ve Manisa'da yaptı. Ardından İstanbul'a giderek Ebül-Leys Alîsî ve Câfer Efendi gibi müderrislerden icâzet aldı. 958'de (1551) hocası Câfer Efendi Şam kadısı olunca onunla birlikte Şam'a gitti. Bir müddet sonra İstanbul'a döndü ve 963 (1556) yılında Mısır'a kadı tayin edildi. Bu görevinde ne kadar kaldığı bilinmemekle beraber kadılık hizmetinin büyük kısmını Mısır'da geçirdiği belirtilmiştir (a.g.e., II, 20). Memleketine dönünce burada tadrîs ve telifle meşgul oldu. 1 Ramazan 981'de (25 Aralık 1573) başladığı *Nezilü't-tenzil* adlı eserinin telif çalışmalarını sürdürürken "bu çalışmanın bereketiyle" Rebîülâhîr 982'de (Temmuz-Ağustos 1574) Mescid-i Nebevî şeyhliğine tayin edildi. 985'te (1577) bu vazifeye Şeyh Sinan'ın getirildiği, onun Rebîülevvel 989'da (Nisan 1581) ölümü üzerine yerine tekrar Münşî'nin görevlendirildiği zikredilmiş olup (Atâî, II, 359) onun bu süre içinde hangi vazifede bulunduğu dair bilgi yoktur. Vefatına kadar Ha-

rem şeyhliği görevini sürdüren Münşî'nin *Müsennâ* adlı eserinin mukaddimesinde kendisinden "Haremeyn şeyhi" ve "metâfeyn nâzır" diye söz ettiğine bakılırsa (Süleyman el-Âbid, II, 411) hayatının sonlarına doğru ona Mekke'deki Harem-i şerif'te de bir pâye verilmiş yahut bir ara Mekke'de Harem-i şerif şeyhliği de yapmış olmalıdır. Münşî Medine'de vefat etti ve Bakî Mezarlığı'na defnedildi. Ölüm yılı bazı kaynaklarda 1000 (1592) olarak zikredilip vefat yerinin de Mekke olduğu söylenmişse de Nev'îzâde Atâî'nin bu tarihi kaydederken "1000 yılının tamamlandığı sınırdaki" ifadesi dikkate alındığında Münşî'nin 1 Muharrem 1001'de (8 Ekim 1592) öldüğünü söylemek mümkündür (vefatıyla ilgili olarak Evliya Çelebi'nin anlattığı olay için bk. *Seyahatnâme*, IX, 655). Münşî tasavvufa da ilgi duymuş ve Nakşibendî şeyhlerinden Hakîm Çelebi'den tasavvuf dersleri almıştır (Müstakimzâde, s. 395).

Eserleri. 1. *Nezilü't-tenzil. Tefsîrül-Münşî* diye de anılan ve bazı yazma nüshalarında *Tenzilü't-tenzil* adıyla kaydedilen eser III. Murad'a takdim edilmiştir. Müellif, 1 Ramazan 981'de (25 Aralık 1573) Akhisar'da başlayıp Rebîülevvel 999'da (Ocak 1591) Harem şeyhi iken tamamladığı eserinde genellikle âyetleri âyet ve sünnetle tefsir etmiş, daha önceki âlimlerden gelen rivayetlerden yararlanmış, yer yer kendi görüş ve tercihlerine de yer vermiştir. Fikhî meseleleri Hanefî mezhebine, itikadî konuları Ehl-i sünnet anlayışına göre ele almış, Mu'tezile, Cebriyye ve Kaderiyye gibi fırkaların görüşlerini reddetmeye çalışmış, az da olsa tasavvufî ve işârî yorumlar yapmış (meselâ bk. *Nezilü't-tenzil*, vr. 2^b; Muhibbî, III, 400-401), özellikle geçmiş peygamberler ve kavimlere dair kıssaları, tabiat olayları ve yaratılışın başlangıcıyla ilgili konuları tefsir ederken İsrâiliyat'tan faydalanmıştır. Eserin çok sayıda yazma nüshası vardır (Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 19, Âşir Efendi, nr. 390, Hamidiye, nr. 117, Ayasofya, nr. 282, Lâleli, nr. 140; İÜ Ktp., nr. 737, 5036; Nuruosmaniye Ktp., nr. 147; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 101; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 144; Râgîb Paşa Ktp., nr. 232; TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 566; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 35; Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Haraçoğlu, nr. 154; MÜ İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. 6813). 2. *Mecmû'atü'r-resâ'il* (Âtif Efendi Ktp., nr. 2800). Bu koleksiyonda yer alan risâleler şunlardır: a) *Şerhu Muqaddimeti İbnî'l-Cezeri*. b) *Risâle fi't-ta'rib* (*Uşûlü't-takrib fi't-ta'rib*). Arapça'ya